

Bevezetés
(forráshasználat, térbeli és időbeli tájékozódás)
Az ókori Kelet és az ókori vallástörténet
2020-NAT-hoz „igazítva” készült
2021 szeptemberére folyamán

Repárszky Ildikó

- Ez egy órán használt animált ppt, de a honlapra feltöltés miatti pdf-s forma nem adja vissza az animációkat. Az eredeti verzió + gyakorló feladatok elérhetőek egy folyamatosan frissített Drive-mappában:
[https://drive.google.com/drive/folders/1wuKPciYHwbHTkc7Yaipdvl106LEtq7I ?usp=sharing](https://drive.google.com/drive/folders/1wuKPciYHwbHTkc7Yaipdvl106LEtq7I?usp=sharing)
- Vagy emailen is kérhető: reparszky@felhasznalo.fazekas.hu

MI A TÖRTÉNELMI FORRÁS?

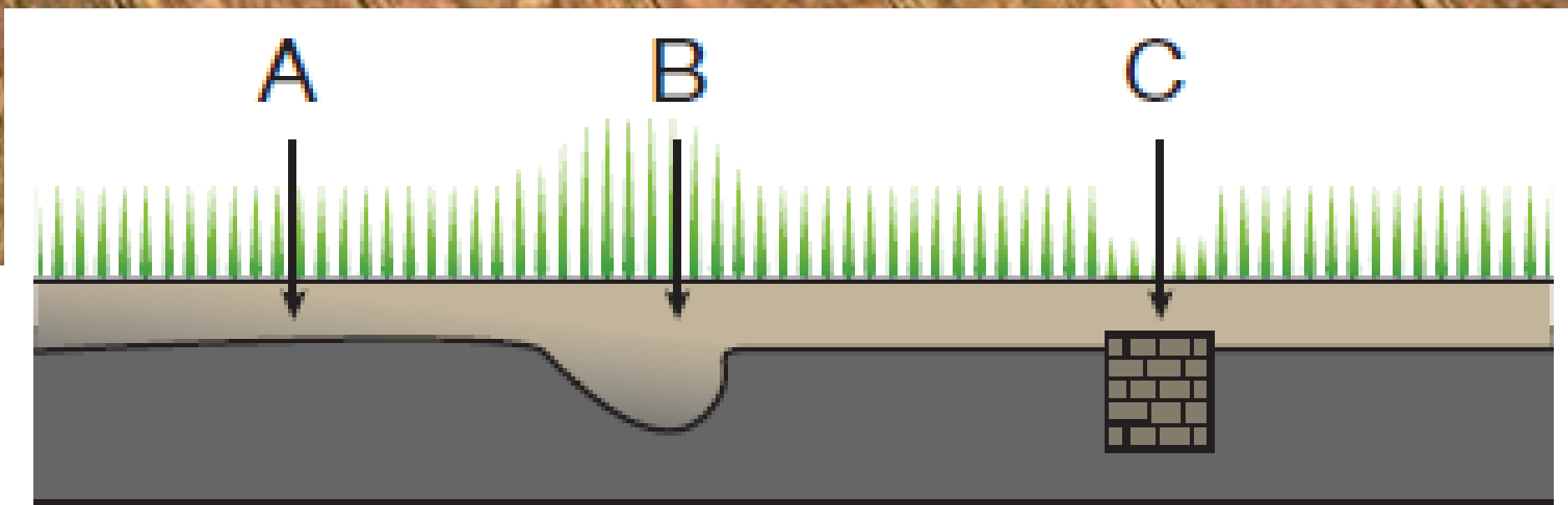
Avagy, hogyan, miből szerezzünk hiteles (?)

történelmi információkat?

Most egy kicsit tegyük félre a mobilt és a
wikipédiát....

Várom az ötleteket!

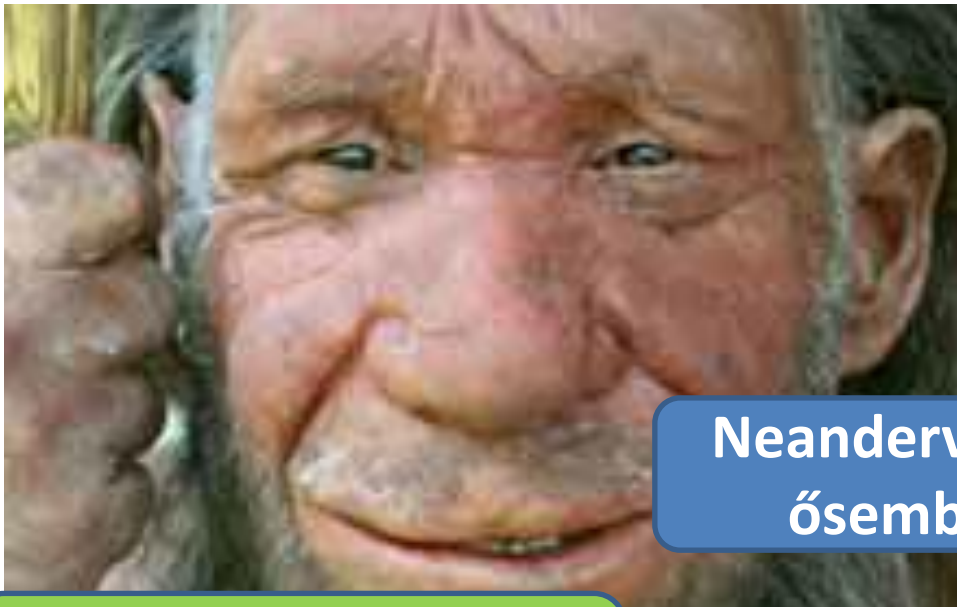

Elsődleges forrásnak tekinthetőek?

Ezek források??

Neandervölgyi
ősember

REKONSTRUKCIÓK

Zikkurat-
toronytemplom

És ez milyen
„műfaj”?

FIKCIÓ

Nehogy úgy érezzék kimarad valami a történelmi
műveltségükből☺

előember-őseember = **nem homo sapiens**

Lucy, 2,5-4 millió
éves, Afrikában
élt,
australopithecus

Homo erectus,
Kelet-Afrikában
élt, 1,5 millió éves

Neander-völgyi

Aktualitás is...

Mi az újdonsága a leletnek?

- <https://hu.euronews.com/2019/08/29/szenzacios-regeszeti-lelet-etiopiabol?fbclid=IwAR0xm9RoVnMNRKbD6iZKBv3X0Hi8C8iOMxzEDGcHhnzk0zL8aErKu-hMP4w>

**Milyen a két képen ábrázolt tárgyak-
építmény viszonya?**

Házi feladat

- **Gyűjtőmunka:** keressenek és hozzanak be a töri órára lehetőség szerint; saját magukkal, vagy családjukkal kapcsolatos bármilyen típusú ELSŐDLEGES FORRÁST! (azért felmenőket nem kell berángatni!!!)
- Természetesen csak olyat, amiről azt tartják, hogy publikus.

Hogyan igazodjunk el a történelmi időben?

→ ezzel foglalkozik a **KRONOLÓGIA** tudománya

Honnan tudhatom egy lelet korát (ha nem mondja meg és nincs ráírva stb.)

- Lehetséges, hogy egy lelet kora ismeretlen?
- Mit jelent a **relatív kronológia**?

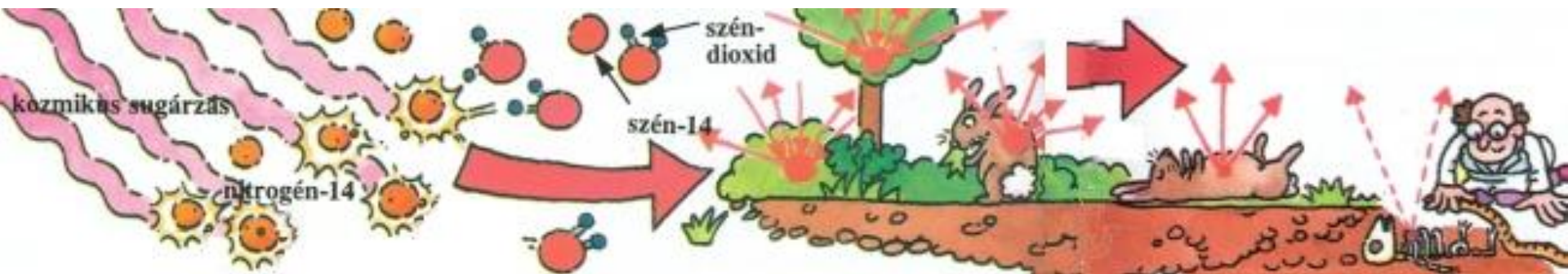
A trójai tell

Honnan tudom az egyes rétegek korát? →

**ABSZOLÚT
KORMEGHATÁROZÁSI
MÓDSZER?**

Radiokarbon módszer

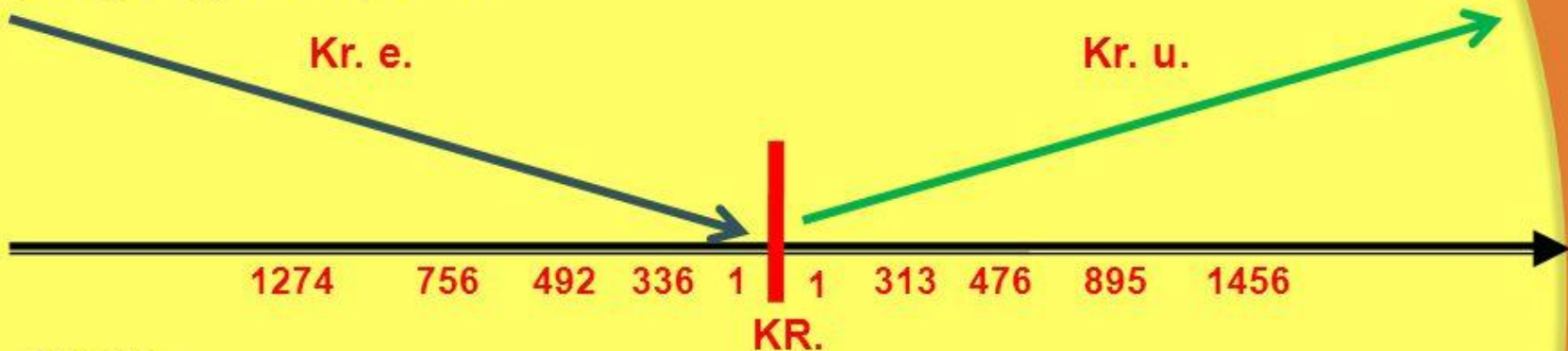
Időszámítási rendszerek?

- **Mi lehet „kezdőpont”?**
 - Mi az időszámítás kezdete, ha...
 - I.sz. 4. év 8. hónapjában elballagnak a Fazekasból
 - I.sz. 9. év 10. hónapjában megünnepelik az 5. érettségi találkozót
 - I.e. 1. év 10. hónapjában az osztály tanulóinak többsége nézte volna az általános iskolai ballagást, ha lett volna ballagás
 - I.e. 1. év 5. hónapjában néhányan felvételit írtak
 - I. e. 3. év 5. hónapjában mindenki felvételit írt

A történelmi idő

A történelmi idő számításának legfontosabb szabálya, hogy nincs nulla, a számítás mindig egyessel kezdődik.

A másik fontos szabály, hogy Kr.e. visszafelé nőnek a számok, Kr.u. pedig hagyományosan.

Mikor kezdődik és végződik a Kr. u. 20. század?

1901. jan. 1.- 2000. dec. 31.

Mikor kezdődik a Kr. e. 20. század?

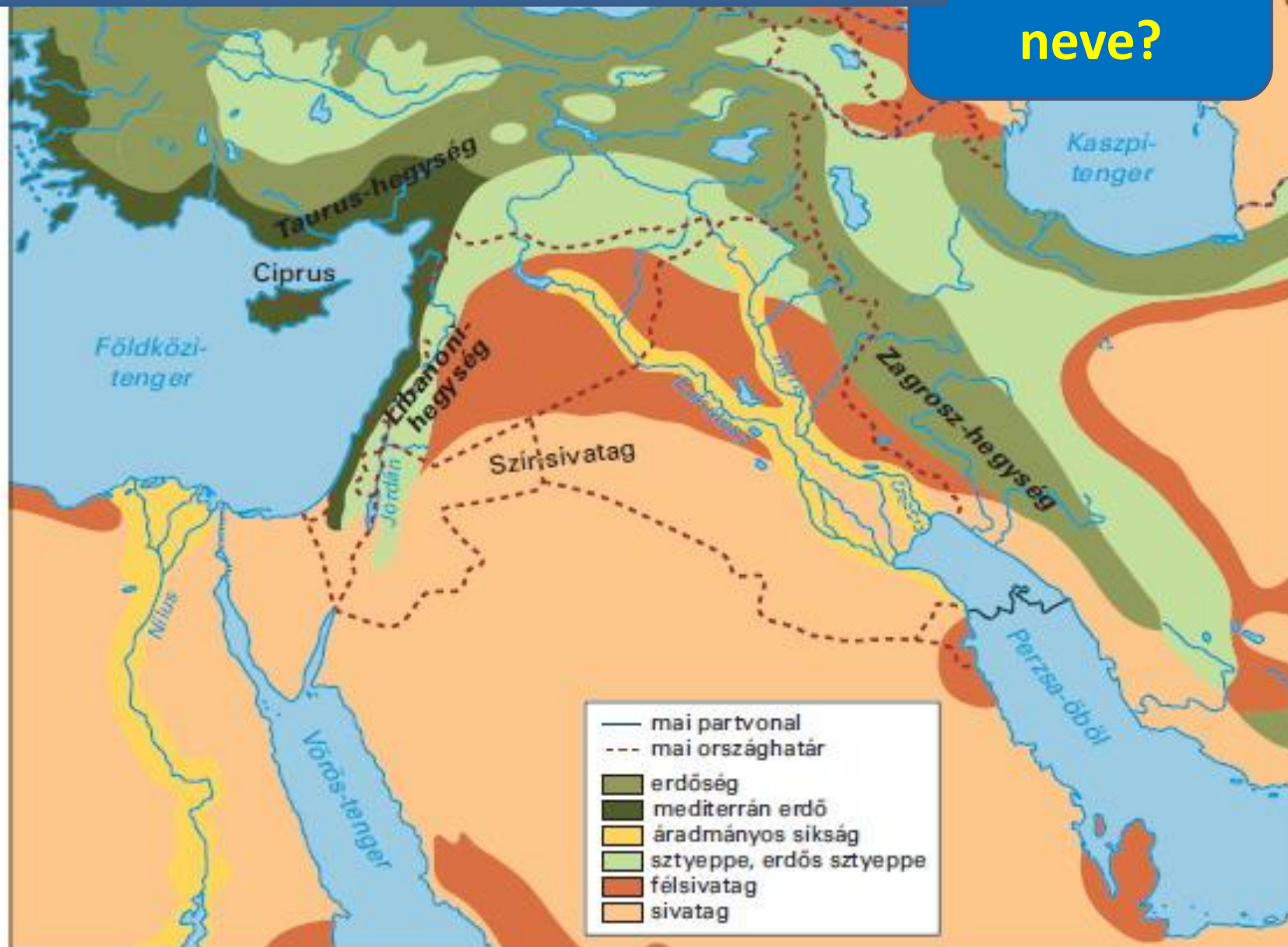
Kr. e. 2000. jan. 1.- Kr. e. 1901. dec. 31.

Milyen időszámítási rendszereket ismernek még?

- Görög **Első lejegyzett olimpiai játékok= Kr. e. 776.**
- Római **Város alapítása= Kr.e. 754/753**
- Iszlám **Mohamed futása Mekkából Medinába= HIDZSRA= 622**
- Zsidó **Világ teremtése= Kr.e. 3761**
- Keleti keresztények **Világ teremtése= Kr.e. 5509**

Hogyan igazodjunk el a történelmi térben,
avagy topográfiai ismeretek...

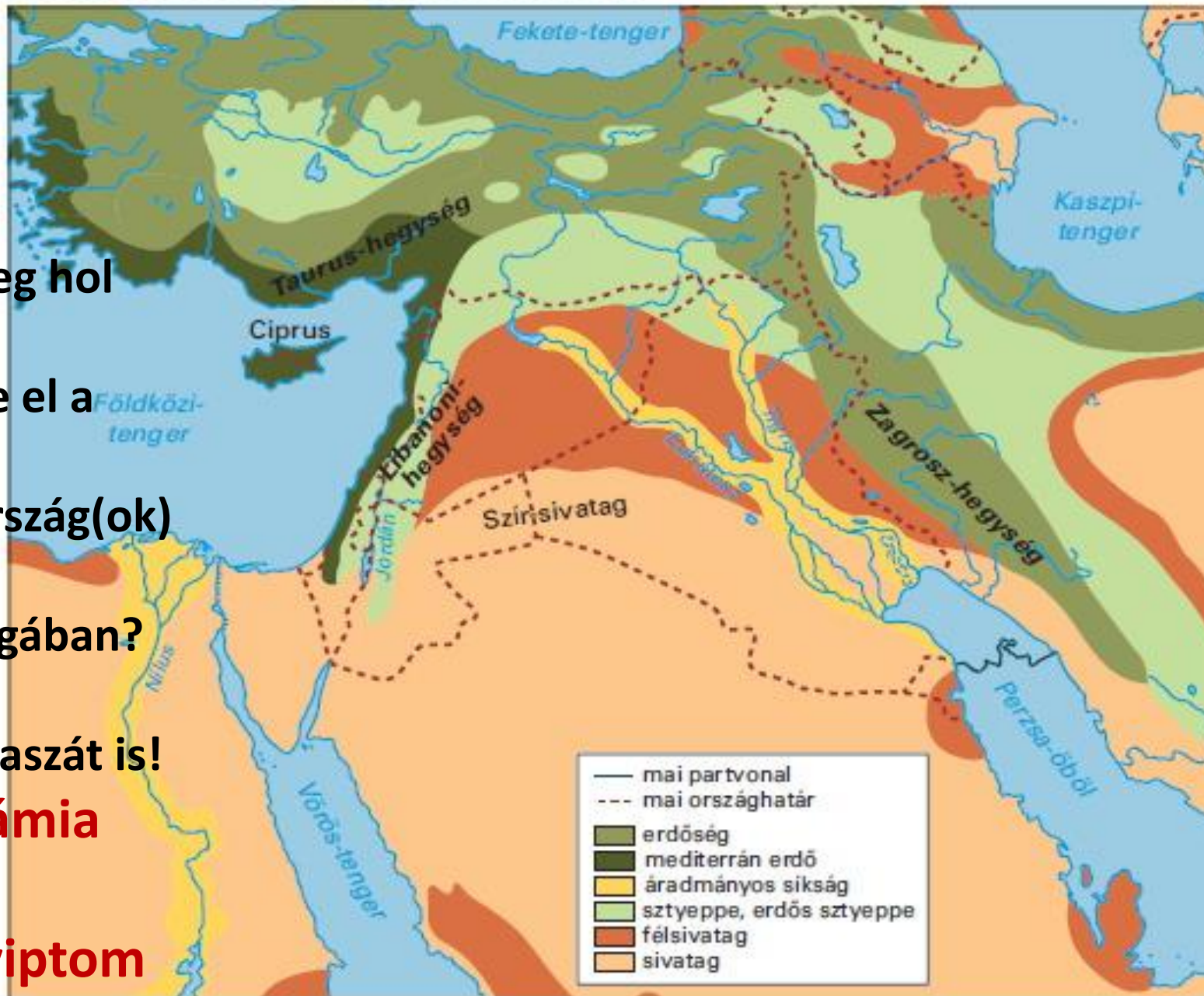
A térség
neve?

Nevezze meg hol
található
és helyezze el a
térképen!
Ma mely ország(ok)
területét
foglalja magában?
Használja
földrajzi atlaszát is!

Mezopotámia

- Fönícia
- Alsó-Egyiptom
- Kis-Ázsia

Mikor kezdődik **A** történelem?

Inkább: Milyen tevékenység(ek) révén kezdődött el
A történelem? Nem mindegy, hogy hol!

Szorgalmi: hogyan emelték a
helyükre ezeket a több tonnás
kőtömböket?

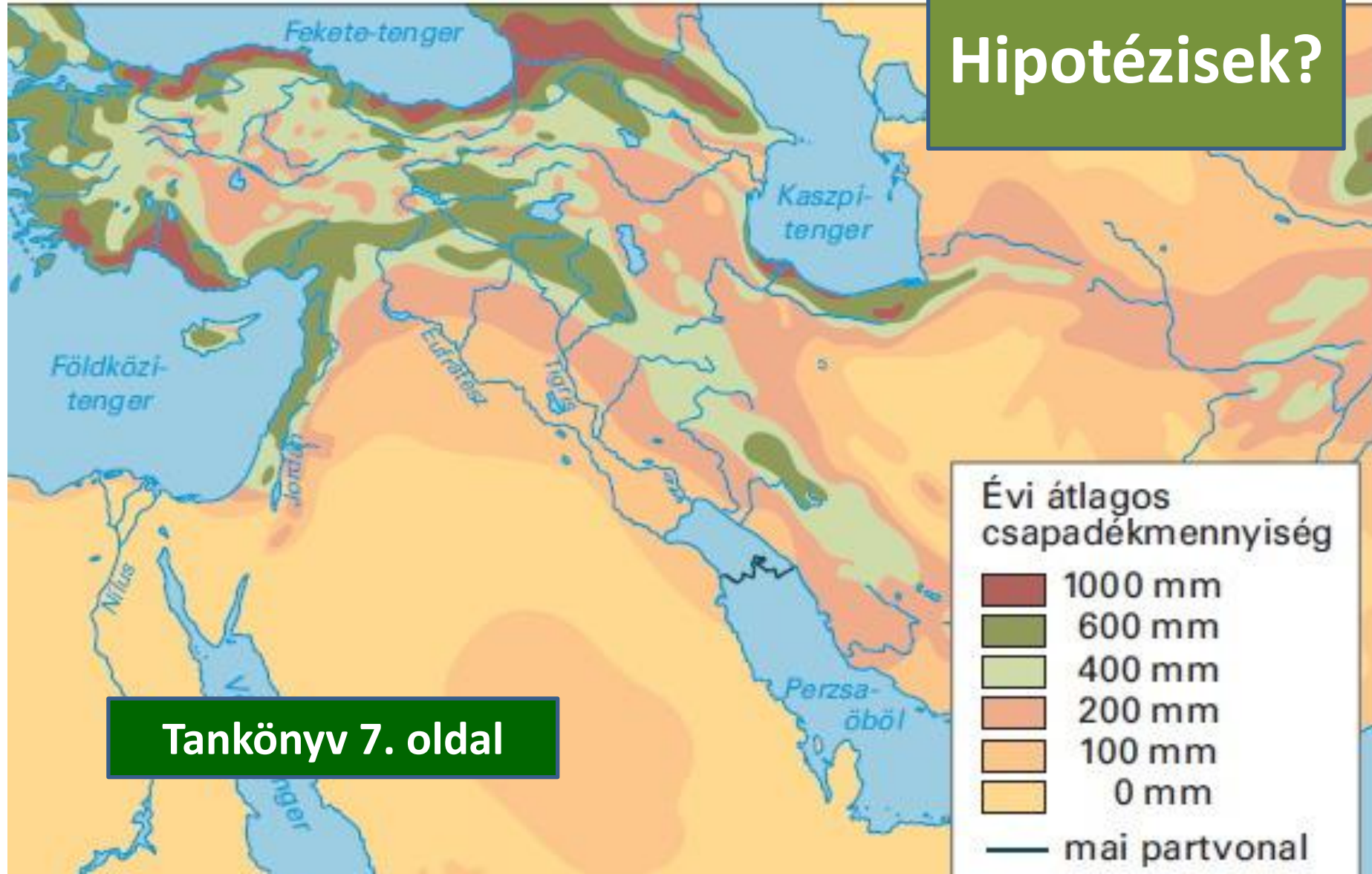
Elvont gondolkodás?

Neolit= újkőkori forradalom-az élelemtermelés „felfedezése”

Kr.e. 10 000 -8000 körül; hol?

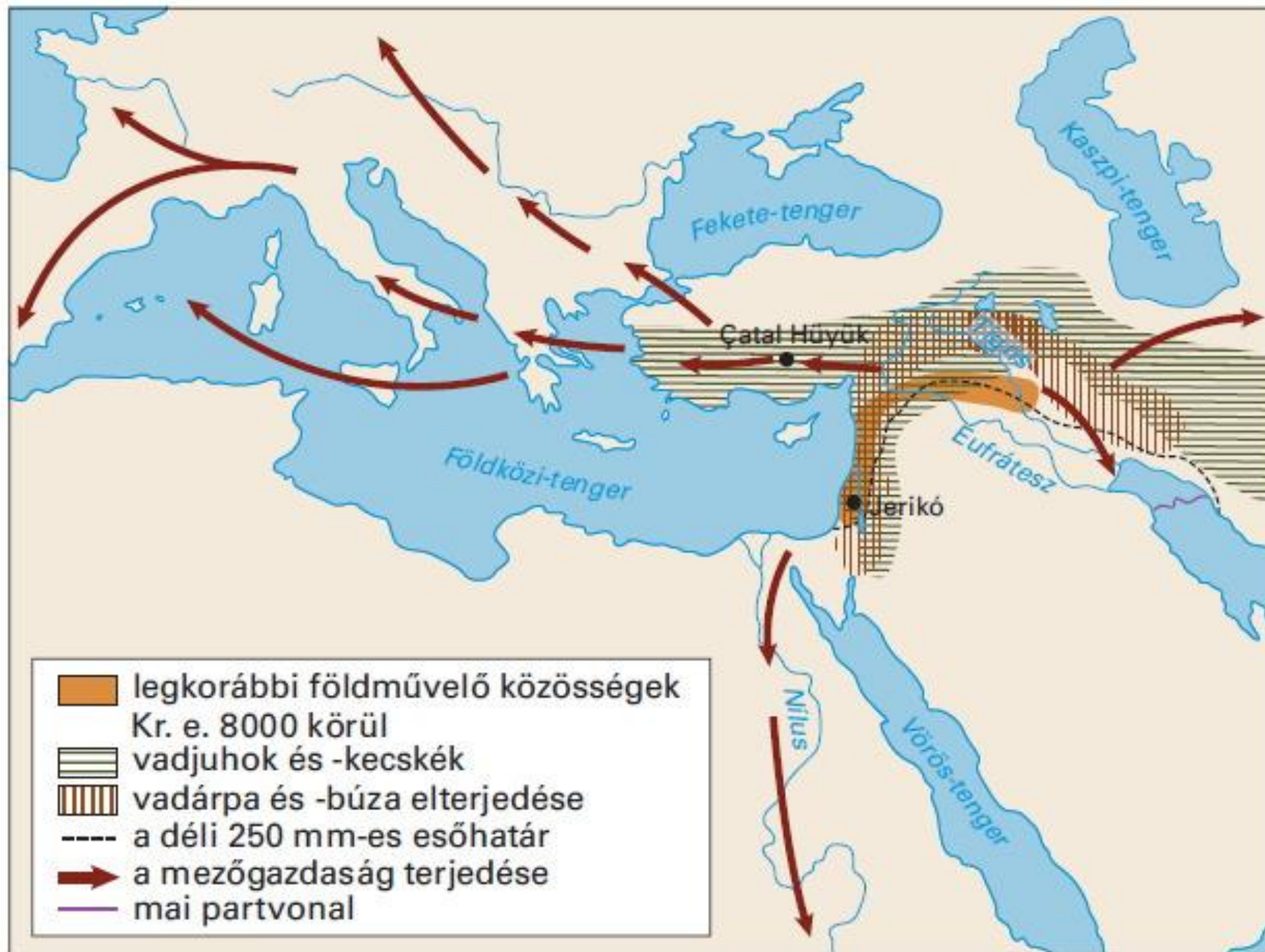
» A Közel-Kelet csapadéktérképe

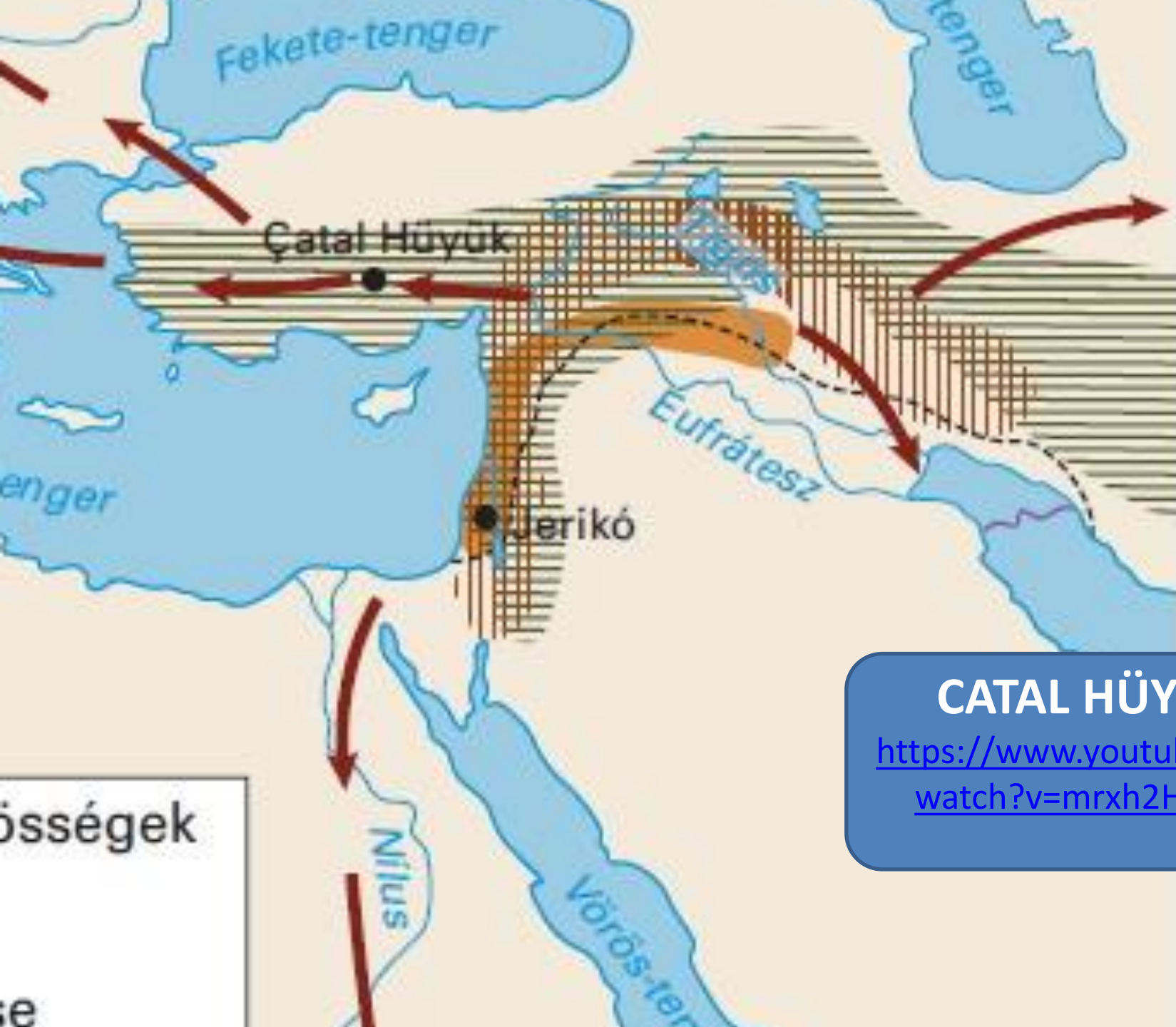

Hipotézisek?

Tankönyv 7. oldal

» A Termékeny Félhold

CATAL HÜYÜK

<https://www.youtube.com/watch?v=mrhx2H7JIP8>

HÁZI FELADAT

Igaz vagy hamis? Ha hamis, fogalmazza át igaz állítássá!

- A topográfia tudománya foglalkozik a történelmi események időrendjével.
- Az őstörténet forrásainak legnagyobb részét a régészet (archeológia) tudományának segítségével nyerhetjük.
- A rekonstrukciók elsődleges történelmi források
- A neander-völgyi emberből fejlődött ki a mai ember, a homo sapiens.
- Minden ma élő ember a homo sapiens fajhoz tartozik; az emberek közötti rasszbéli különbségeket tudománytalanul/tévesen nevezik „faji” különbségeknek.
- Az élelemtermelés megindulása az ún. paleolit forradalom eredménye volt.

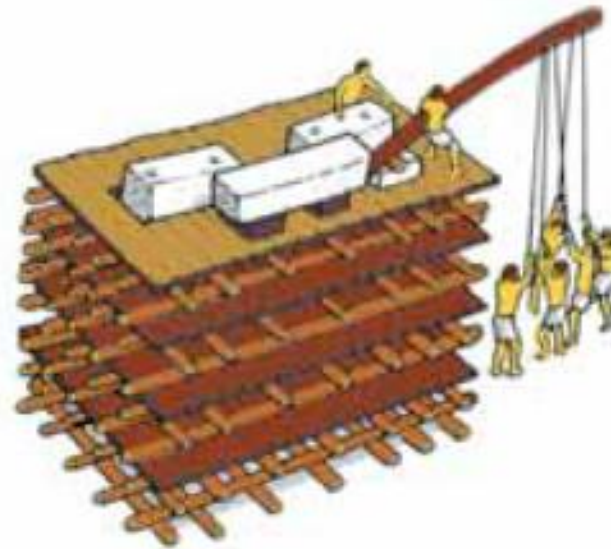
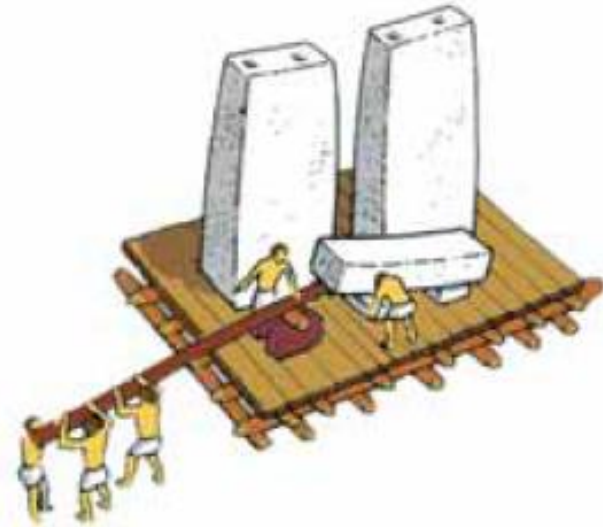
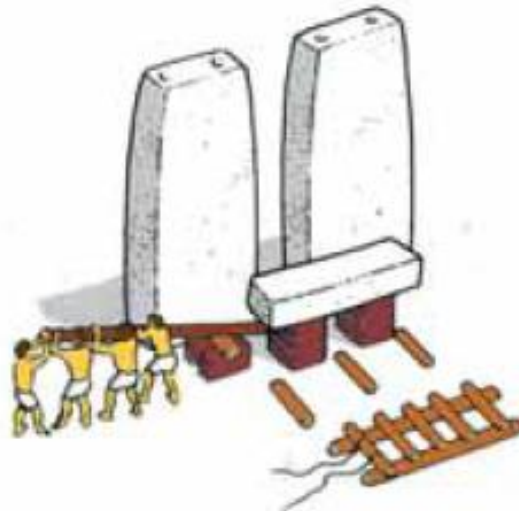
- Az élelemtermelés megindulása a nagy folyóvölgyekben kezdődött.
- A legelső földműveléssel foglalkozó települések a Közel-Keleten találhatóak.
- Az első földműves települések a Kr. e. IV. évezredben alakultak ki.
- Az ókori görögök a Kr. e. 8. század elejétől használták a saját időszámítási rendszerüket

Igaz vagy hamis? Ha hamis, fogalmazza át igaz állítássá!

- A topográfia tudománya foglalkozik a történelmi események időrendjével.
- → **kronológia**
- Az őstörténet forrásainak legnagyobb részét a régészet (archeológia) tudományának segítségével nyerhetjük.
- A rekonstrukciók elsődleges történelmi források
- → **másodlagos**
- A neander-völgyi emberből fejlődött ki a mai ember, a homo sapiens.
- → **Nem egyenes vonalú a fejlődés, maximum keveredhettek.**
- Minden ma élő ember a homo sapiens fajhoz tartozik; az emberek közötti rasszbéli különbségeket tudománytalanul/tévesen nevezik „faji” különbségeknek.
- Az élelemtermelés megindulása az ún. paleolit forradalom eredménye volt.
- → **neolit**

- Az élelemtermelés megindulása a nagy folyóvölgyekben kezdődött.
- Vadon termő gabonával és elegendő csapadékkal rendelkező területeken.
- A legelső földműveléssel foglalkozó települések a Közel-Keleten találhatóak.
- Az első földműves települések a Kr. e. IV. évezredben alakultak ki.
- Kb. a Kr. e. VIII.- VII. évezredtől
- Az ókori görögök a Kr. e. 8. század elejétől használták a saját időszámítási rendszerüket.
- → Kr.e. 4. századtól

Szorgalmi házi volt.....

Milyen következményei, hatásai lehetnek a földművelés kialakulásának a közösségek életformájára, technikai fejlettségére nézve?

Közösségek megszervezése →
állam

Technikai változások:
fazekasság, fémek használata

Milyen következményei, hatásai lehettek a földművelés kialakulásának a közösségek életformájára, technikai fejlettségére nézve?

» Viaszveszejtési fémöntés

VIASZBÓL

PUHA
AGYAGBA

KI-
ÉGE-
TÉS

FORRÓ FÉM

Letörni a
cserepet

Kifolyik a
megolvadt
viasz

Cím?

Az ÓKOR kezdete (Kb. 4. évezredtől)

Mit tekinthetünk civilizációnak?
Mások, mint az első
foglalkozó kö

» Az első civilizációk

Mi alapján tudhatjuk, hogy léteztek kapcsolatok az első ókori civilizációk között?

Mit tudunk meg Babilon városállamáról?

„[Mezopotámia] földje alig kap esőt, ezért a gabona gyökerét a következőképpen táplálják vízzel. A földet a folyam vize öntözi, de nem úgy, mint Egyiptomban, ahol a folyó magától árasztja el a földeket, hanem emberi munka és vízemelő szerkezetek segítségével. Mert Babilon egész területét... csatornák hálózják be. Közülük a legnagyobb hajózható is. Olajfájuk nincs, olajat a **A** sajtolnak. Viszont az egész síkságot teleültették datolyapálmával. A pálmafák többsége termést is hoz, s ebből **B, C, D** készítenek.”

Hérodotosz görög történetíró, Kr. e. 5. század

Szorgalmi házi feladat: Mi hiányzik a szöveg A részéből? Mi volt a datolyán túl a legfontosabb élelmiszer Mezopotámiában? Milyen típusú ételeket készítettek belőle → B, C és D rész?

Mezopotámia sumerok

Tankönyv 8. és 13.
és 34-35. oldal

Kr.e. 2100
körül

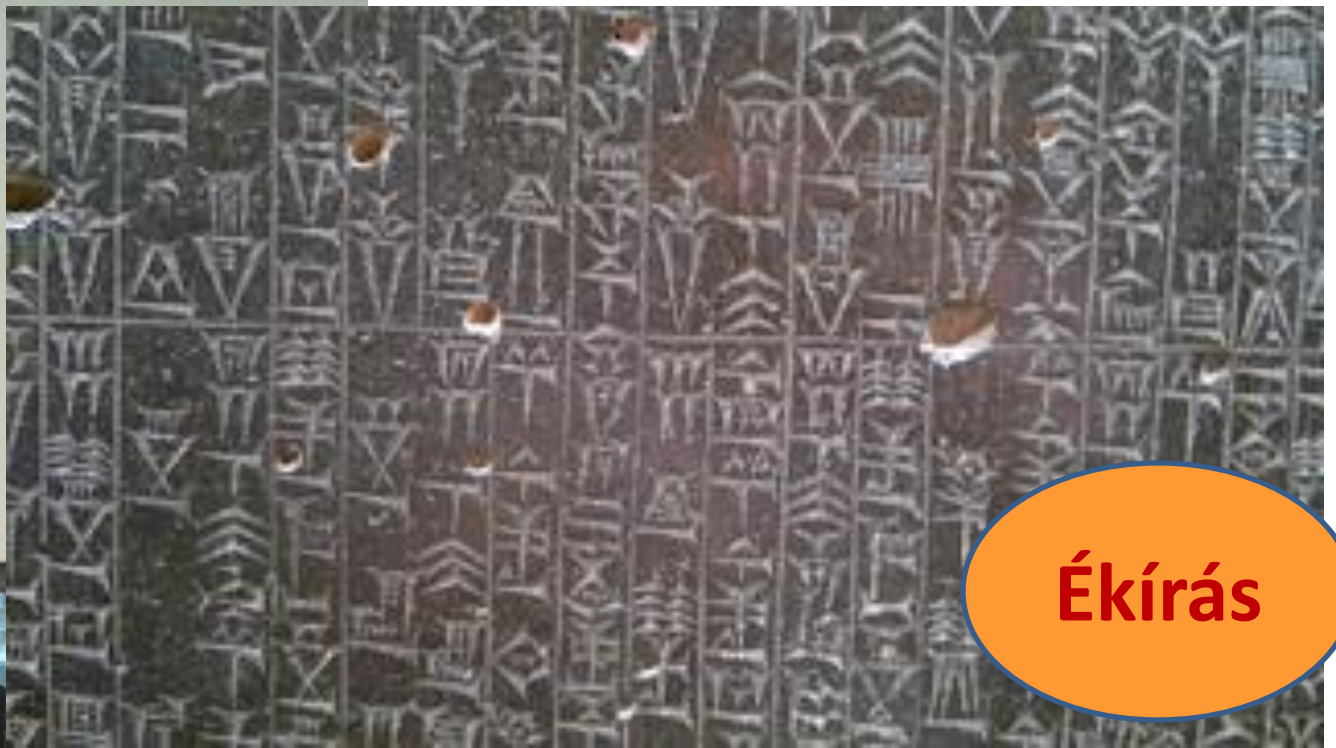

**Ki kicsoda? Milyen a
viszonyuk?**

Kr.e. 18.
század
Óbabiloni
Birodalom;
Hammurapi
uralkodása

<https://www.youtube.com/watch?v=AMQQonopuOk>

Ékírás

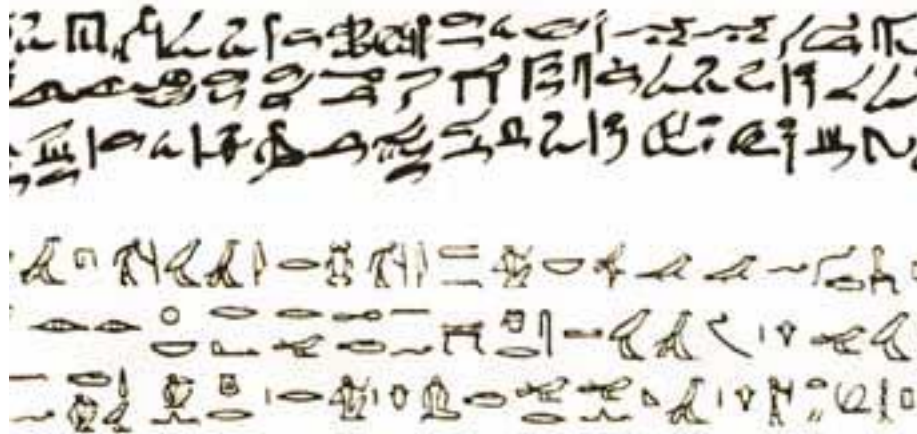

„Hammurapi, a tökéletes király vagyok én. A feketefejúk [a sumerok] iránt, akiket Enlil [sumer főisten] bízott rám és akik pásztorságát Marduk [Babilon istene] adta nekem, egyáltalán nem voltam gondatlan és hanyag. A békesség helyeit kerestem ki számukra, nyomasztó nehézségeket küzdöttem le, és fényt árasztottam felettük. A hatalmas fegyverzettel, mellyel Zababa isten és Istár istennő láttak el engem, a bölcsességgel, melyet Ea [sumer isten] adott osztályrészemül, és a tehetséggel, melyet Marduk isten adott nekem, az ellenségeket fent és lent kiirtottam, a háborúskodásnak véget vetettem és az ország húsát feljavítottam. ...én vagyok valóban az üdvöt adó pásztor... Jóságos védőárnyékom városomra borul, ölemben Sumer és Akkád népeit tartom, és ők dúslakodnak szellemem védelme alatt. Békességben kormányoztam őket, és erőmmel oltalmaztam őket.”

Hammurapi törvénygyűjteményének zárszava

- Honnan származik Hammurapi hatalma (mi legitimálja a hatalmát)? Mit tudunk meg az állam vallásáról?
- Mi bizonyítja, hogy Hammurapi egy birodalom felett uralkodik? Hogyan szerezte meg ezt a birodalmat?
- Mit jelent az, hogy „az ország húsát feljavítottam”?

Írásfajták

Tankönyv 14. és 17.
oldal

Föníciai
hangjelölő abc

Görög abc

Nyelvek és nyelvcsaládok az ókori Keleten

- **SÉMI nyelvek**
 - Babiloni, akkád, asszír, föníciai, zsidó, arab...
- **INDOEURÓPAI nyelvek**
 - Eredeti indoárja: árja, romani
 - Perzsa, filiszteus, hettita
 - Görög...

**Kakukktojás:
sumer**

Egyiptom, „a Nílus ajándéka”

Tk
12. o.

Obeliszk

Napkultusz
Amon-Ré
isten(ek)
De politeizmus?
Tankönyv 8. oldal

az Újbirodalom legnagyobb kiterjedése, Kr. e. 16. században
a déli határ az Óbirodalom korában
a déli határ a Középbirodalom

Kheopsz

Gízai
piramisok

Óbirodalom kora (Kr. e.
III. évezred)

Szfinx

Újbirodalom

Kr. e. 16-13. század

Múmia

24.hu/kultura/2017/01/19/nezze-meg-a-vilag-egyik-legfontosabb-regeszeti-felfedezesenek-kepeit-szinesben/

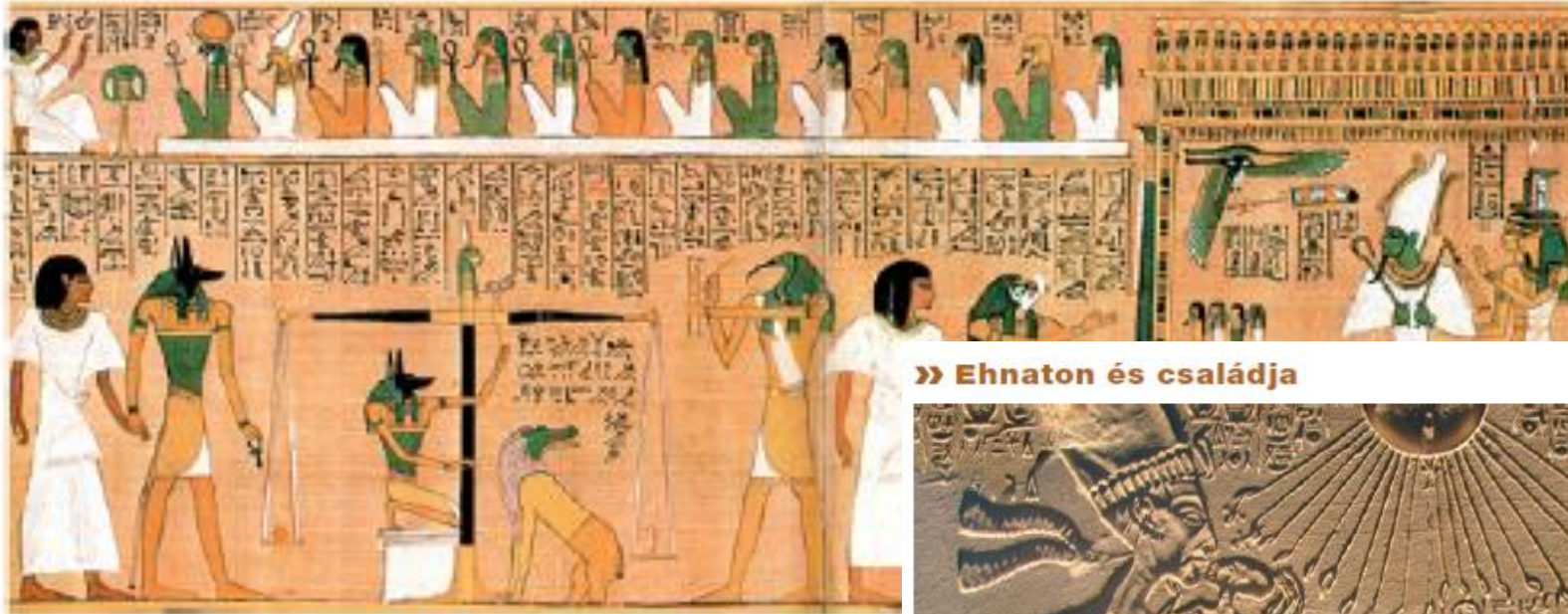

https://www.ted.com/talks/elizabeth_cox_a_day_in_the_life_of_an_ancient_egyptian_doctor?language=hu

- Feladat:
- Mit tudunk meg az egyiptomi világképről, az egyiptomiak gondolkodásáról?

Politeizmus Egyiptomban

» A Halottak könyve a túlvilági élet első lépéseiről

» Ehnaton és családja

Fogoly istenek

→ HOGY LEHET?

**Politeizmus,
többistenhit**
Tankönyv:48-49. o.

„Hammurapi, a tökéletes király vagyok én. A feketefejűek [a sumerok] iránt, akiket Enlil [sumer főisten] bízott rám és akik pásztorságát Marduk [Babilon istene] adta nekem, egyáltalán nem voltam gondatlan és hanyag. A békesség helyeit kerestem ki számukra, nyomasztó nehézségeket küzdöttem le, és fényt árasztottam felettük. A hatalmas fegyverzettel, mellyel Zababa isten és Istár istennő láttak el engem, a bölcsességgel, melyet Ea [sumer isten] adott osztályrészemül, és a tehetséggel, melyet Marduk isten adott nekem, az ellenségeket fent és lent kiirtottam, a háborúskodásnak véget vetettem és az ország húsát feljavítottam. ...én vagyok valóban az üdvöt adó pásztor... Jóságos védőárnyékom városomra borul, ölemben Sumer és Akkád népeit tartom, és ők dúslakodnak szellemem védelme alatt. Békességben kormányoztam őket, és erőmmel oltalmaztam őket.”

MUMIFIKÁLÁS

ÚJBIRODALOM

NÍLUS

PIRAMIS

FÁRAÓ

POLITEIZMUS

SZFINX

ÓBIRODALOM

OBELISZK

HIEROGLIFÁK

NAPISTEN

**HALOTTAK
VÖLGYE**

A meglévő elemekből készítsen pókábrát → vagyis rendezze el és kösse össze az egyes elemeket úgy, hogy az ábra segítségével be lehessen mutatni és értelmezni az ókori egyiptomi civilizáció világképét és történetét

MUMIFIKÁLÁS

ÚJBIRODALOM

NÍLUS

POLITEIZMUS

ÓBIRODALOM

FÁRAÓ

PIRAMIS

SZFINX

OBELISZK

HIEROGLIFÁK

NAPISTEN

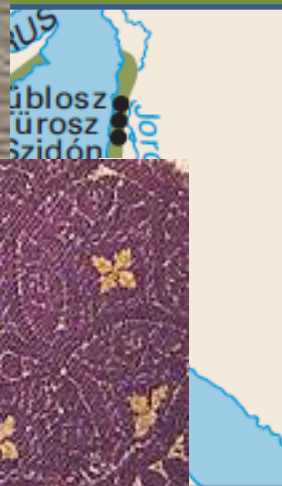
HALOTTAK
VÖLGYE

A meglévő elemekből készítsen pókábrát → vagyis rendezze el és kösse össze az egyes elemeket úgy, hogy az ábra segítségével be lehessen mutatni és értelmezni az ókori egyiptomi civilizáció világképét és történetét

Fönícia és gyarn

Fönícia

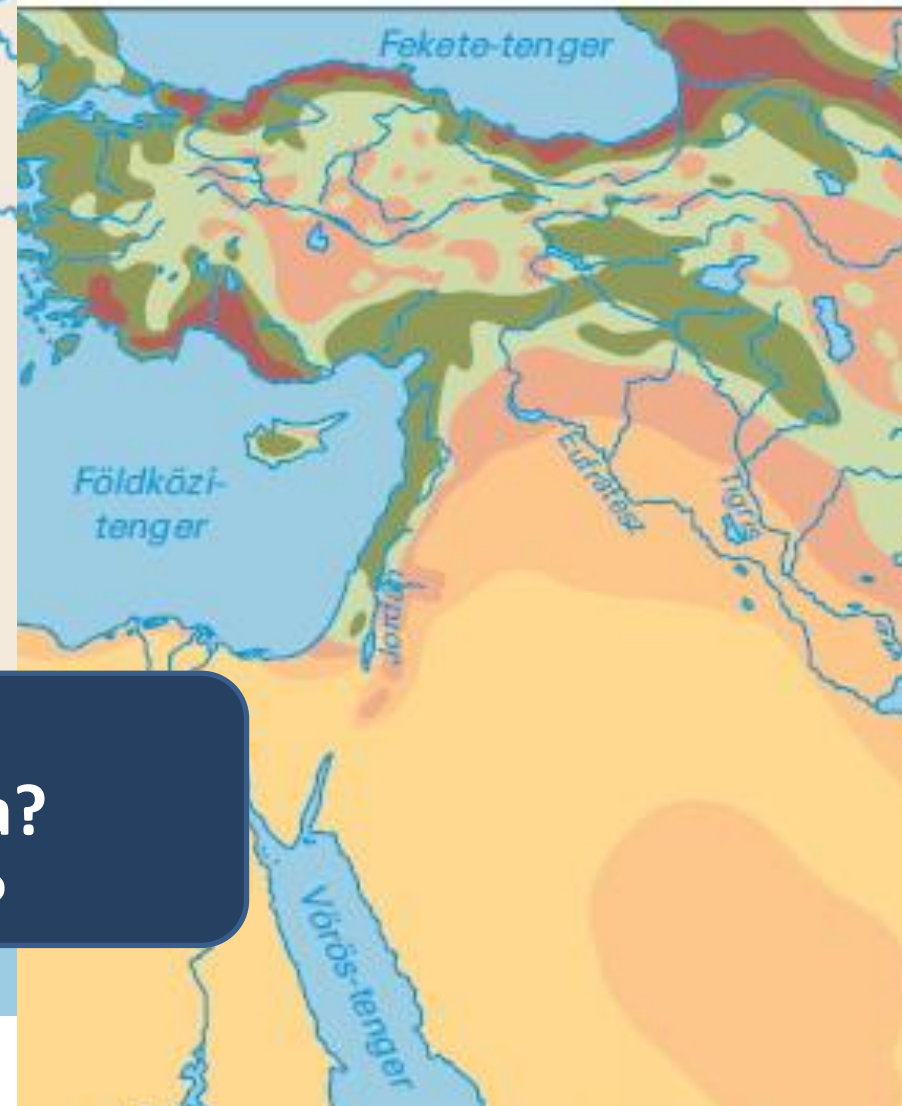

Gyakorlás a térképpel☺

Föníciától délre eső területet hogy neveznék meg?

» A Közel-Kelet csapadékte

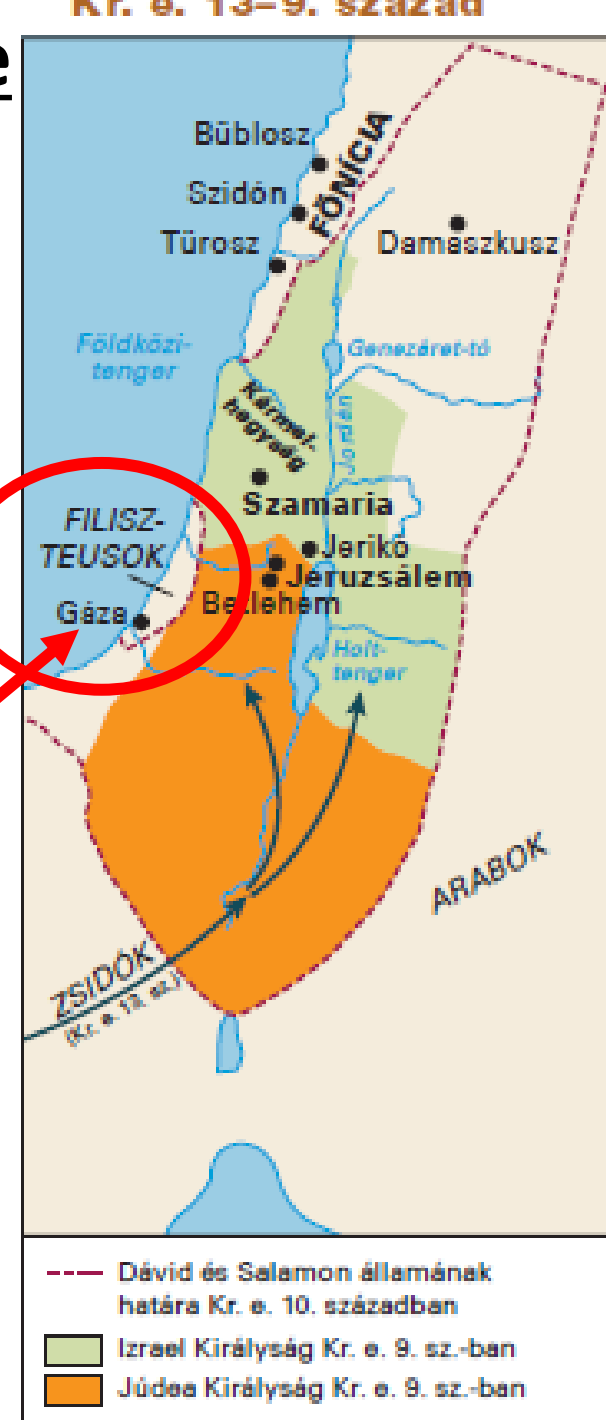

Izrael?
Palesztina?
Kánaán?

A zsidó nép és vallás története

Tankönyv: 58-65. oldal

- **Elnevezések:**
- Héber=zsido törzsek
- Judea, mint terület/állam → judaizmus=
vallás → zsido név innen származik
- Izrael (eredetileg Jákob új neve: „Istennel
harcoló”) → állam és terület → izraelita
vallás
- Palesztina, mint terület
- → görög eredetű a **filiszteusok** nevéből;
- És kik a mai **palesztinok**?
- → ők a területen élő, oda később
bevándorló **arabok**

A zsidó nép ókori története I.

- Héber törzsek bevándorlása **Kánaánba** (Kr.e. 13. sz. k.) → Mózes

- Államalapítás és fénykor: Dávid?

https://bibliakultura.blog.hu/2021/06/13/david_kiraly_nyomaban

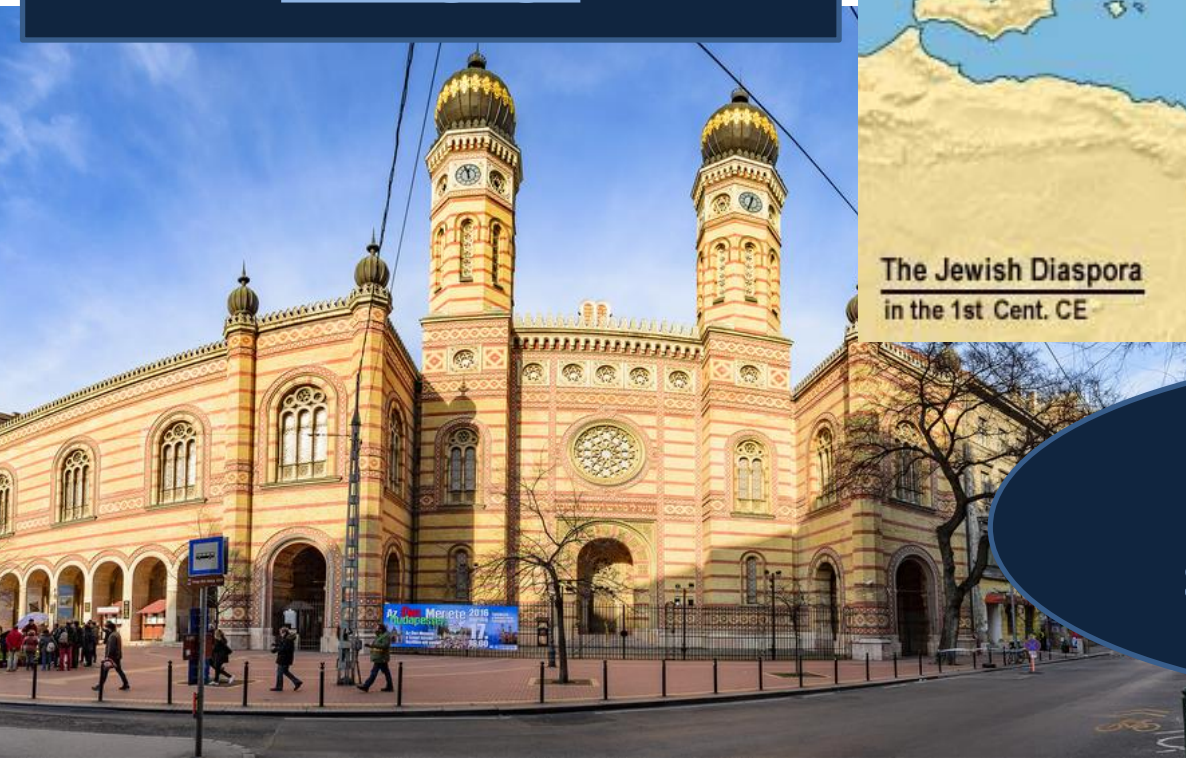
- és Salamon uralkodása, Jeruzsálemben a Templom építése, Kr.e. 10. sz.

- Hódító birodalmak: Asszíria, majd Újbabiloni Birodalom → babiloni fogság (Kr.e. 6. sz. első fele) + a Templom lerombolása
- + fogalom: deportálás

A babiloni fogság és az első Templom lerombolása után születő fogalmak: zsinagóga és diaszpóra

A gyülekezeti helyet a
Templom lerombolása
után nem hívják
templomnak → helyette
zsinagóga

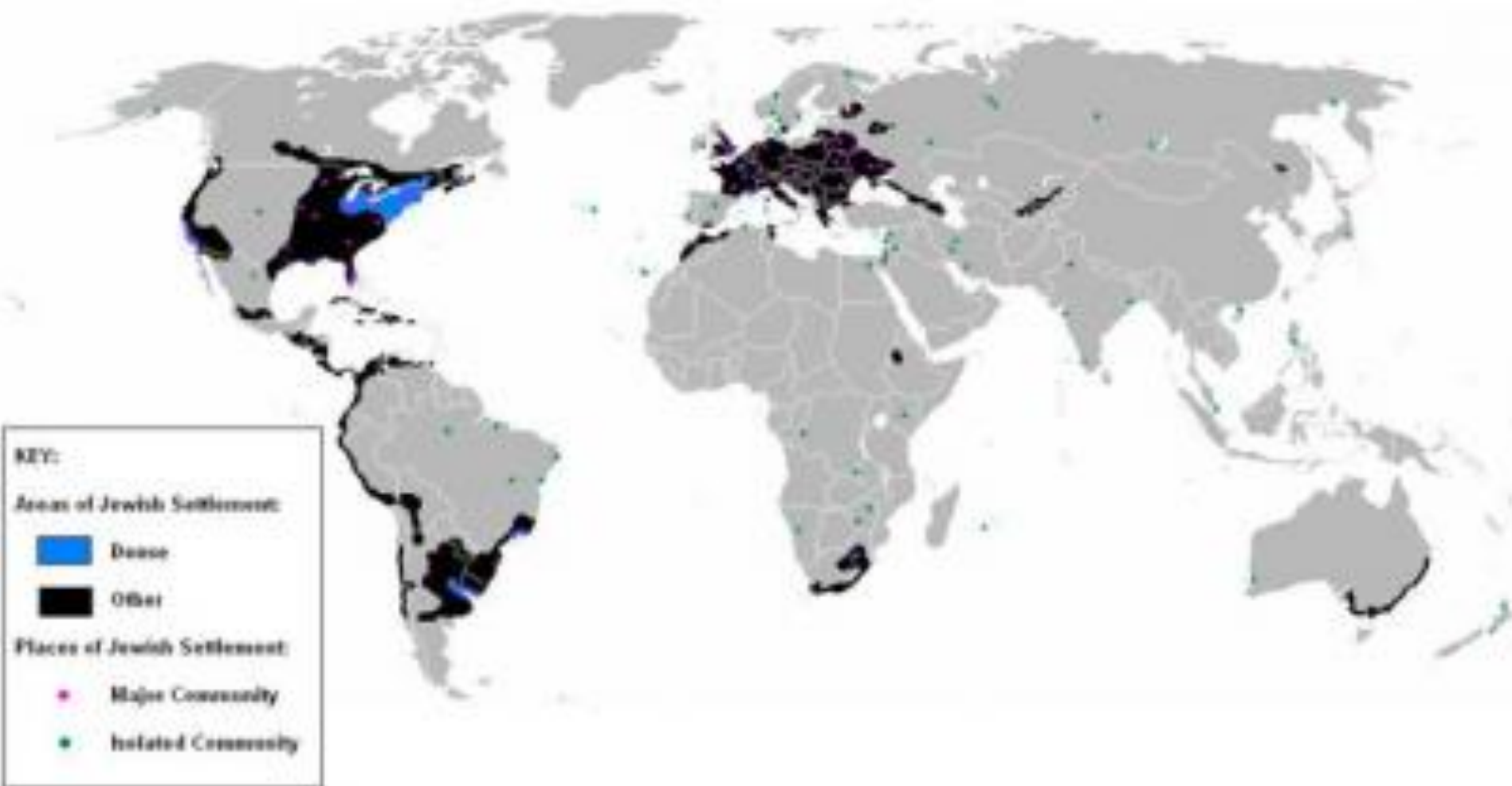

A zsidóság
diaszpórában,
szétszóródva él a
világban

Esseni zsinagóga, ma múzeum

Mai elterjedése

A zsidó nép ókori története II.

→ A Perzsa Birodalom a Kr. e. 6. században

- Perzsa hódítás a térségben:
- Kürosz hazaengedi a zsidóságot és engedélyezi a 2. Templom felépítését (Kr.e. 6. sz. második fele)

- Nagy Sándor hódításai- hellenisztikus korszak Kr.e. 4. század 2. felétől → Messiás-várás
- Római hódítás Kr.e. 1. sz.-tól
- Zsidó felkelés római leverése, Jeruzsálem és a 2. Templom elpusztítása (Kr. u. 70.) → Siratófal

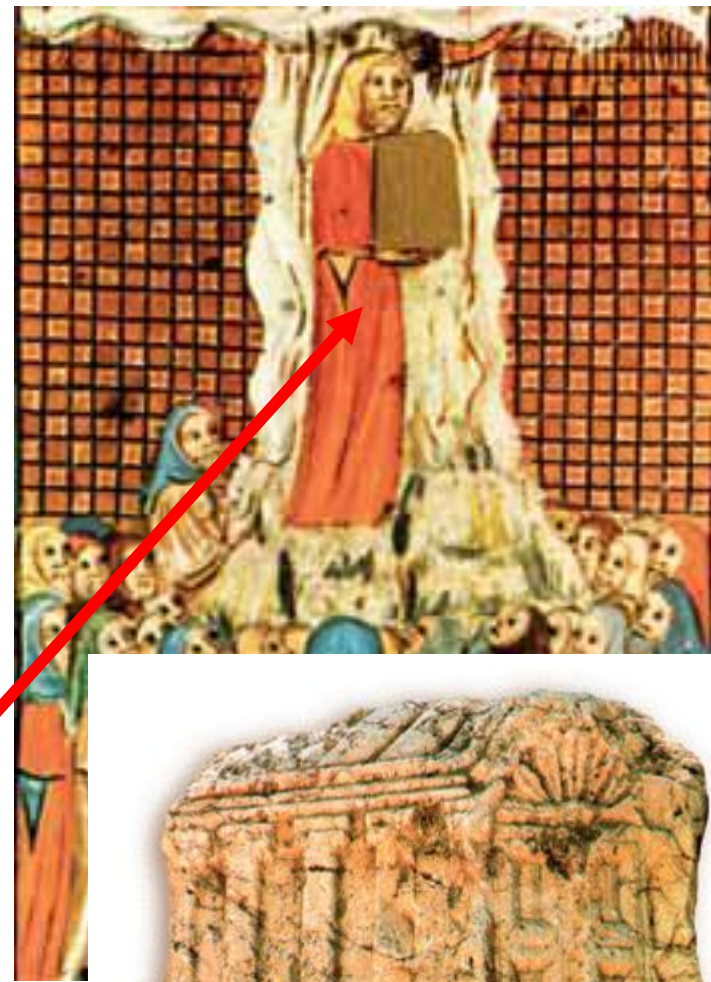

A második templom rómaiak általi lerombolása után már soha nem épült templom, a Templom megmaradt része az ún. **Siratófal**, a zsidóság legszentebb helye Jeruzsálem óvárosában

A zsidó vallás, **judaizmus**

Monoteista= egyistenhívő vallás, de a monoteizmus lassan alakult ki; az üldöztetések hatására erősödött az a gondolat, hogy az Úr azért bünteti a zsidókat mert nem tartják be az Úr egyedüli tiszteletét

Az istennel (nevét a zsidók nem mondják ki: **Jahve**) kötött szövetség népe → A Biblia Ószövetségi története a zsidó nép története
Ábrahám története+ Mózes → egyiptomi kivonulás története+ Mózes előtt a Sinai-félszigeten megjelenik égő csipkebokor formájában az Úr és megerősítik a szövetséget, amelynek jeléül Mózes megkapja a Kőtáblákat a Tízparancsolatot → ezt őrzik később a frigylárában

Frigyláda

A zsidó vallás, **judaizmus**

- Tóra = Törvény=
Mózes 5 könyve=
+ Próféták
könyve+ Írások=
Héber Biblia
- + ezek magyarázatai
= Talmud
- Monoteizmus
kialakulása a
próféták korában →
Ószövetség
kialakulása

TÓRA-tekercs

Judaizmus-szimbólumok, ünnepek

**Hanukka-
gyertya**

**Dávid csillag
az izraeli
zászlón**

Menóra

**Peszáh (= kivonulás
ünnepe, „zsidó
húsvét”) ünnepén
macesz**

Judaizmus-szimbólumok, ünnepek

Heti pihenőnap a szombat

Az ünnepnapok és a szombat is, mindig előtte nap napnyugtakor kezdődik

KIPA

A 19. század óta két nagyobb irányzata van a judaizmusnak

Neológ és az ortodox

Ortodox zsinagóga

Rumbach
Sebestyén utca

Témazáróhoz

PPT-órai anyag+ tankönyv a ppt-n jelölt részei

Dolgozat típusfeladatai:

- Kiadott gyakorló feladatok
- **Sok fogalom**+melyik néphez/civilizációhoz tartoznak, ki találta fel, vagy mely valláshoz kapcsolódik
- Fogalom idegen elnevezéssel
- Fontosabb kulturális emlékek felismerése+ mely államhoz-valláshoz-kultúrához köthetőek
- Térképen bejelölni, megnevezni a fontosabb területeket, városokat, térképről következtetni
- Szövegértési feladat!!

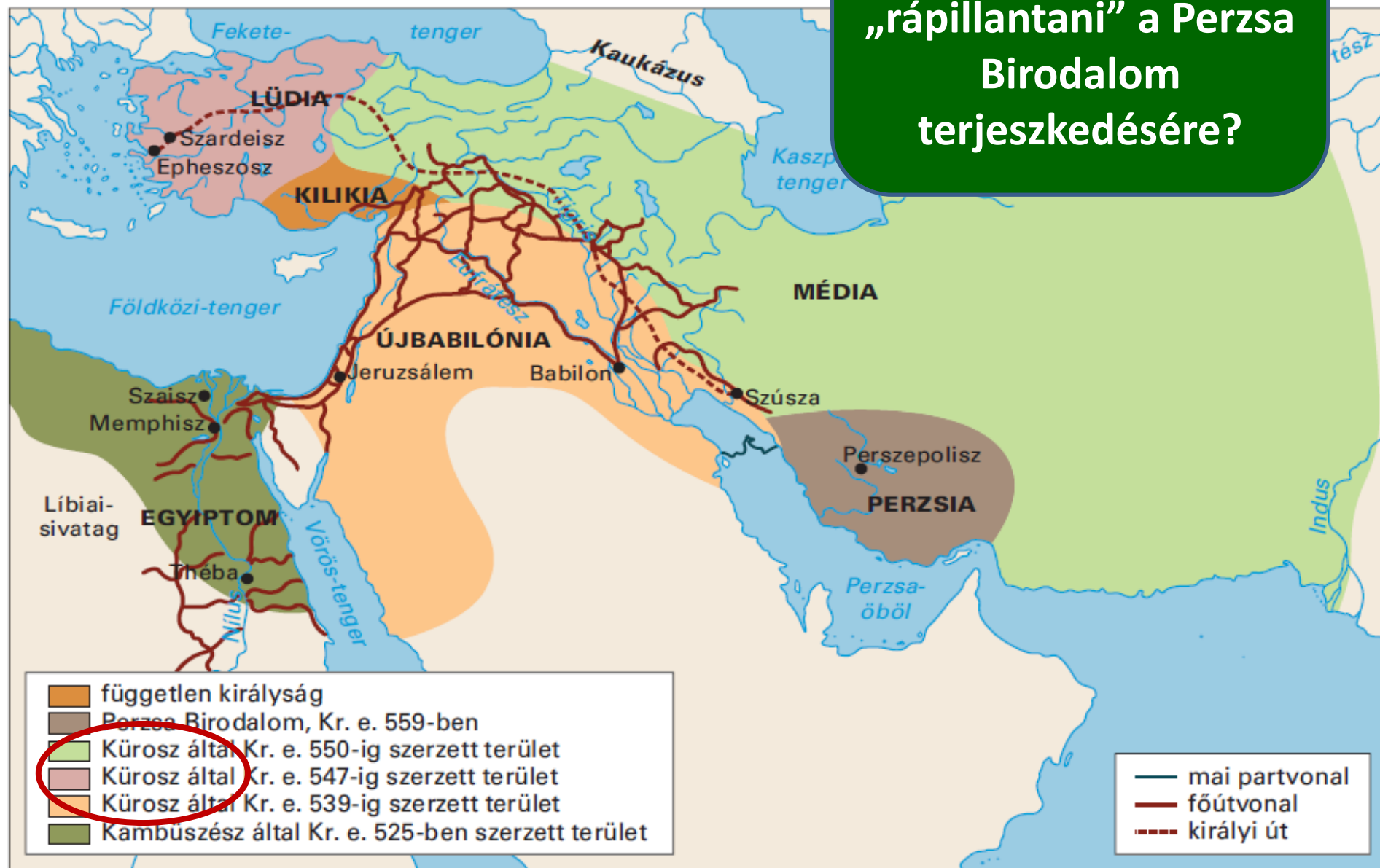
Összefoglalás: Magyarázzák el, írják körül a cédulán szereplő fogalmat úgy, hogy magát a szakkifejezést NEM használják!

- 1. KRONOLÓGIA
- 2. LEGITIMÁCIÓ
- 3. TOPOGRÁFIA
- 4. REKONSTRUKCIÓ
- 5. PALESZTINA
- 6. HIEROGLIFA
- 7. NEOLIT FORRADALOM
- 8. SUMER
- 9. FÖNÍCIA
- 10. MENÓRA
- 11. SZARKOFÁG
- 12. OBELISZK
- 13. RÉGÉSZET
- 14. POLITEIZMUS
- 15. MUMIFIKÁLÁS
- 16. ÉKÍRÁS
- 17. DEPORTÁLÁS
- 18. MONOTEIZMUS
- 19. TERMÉKENY FÉLHOLD
- 20. DIASZPÓRA
- 21. ZSINAGÓGA
- 22. PIRAMIS
- 23. FÁRAÓ
- 24. SIRATÓFAL
- 25. TÓRA
- 26. MESSIAS
- 27. KÓSER

Kitekintés

Miért is érdemes
„rápillantani” a Perzsa
Birodalom
terjeszkedésére?

» A Perzsa Birodalom a Kr. e. 6. században

„Ez az a palota, amelyet Szúzában építtettem. Messziről hozták azt, amivel felékesítettem. (...) A cédrusfát a Libanon-hegységből hozták. A szezámfát Gandhárából és Kermánból hozták. A felhasznált aranyat Szardeiszből és Baktriából hozták. A felhasznált lazúrkövet és cinóbert Szogdiából hozták. A felhasznált kék követ [türkizt] Khorasziából hozták. A felhasznált ezüstöt és rezet Egyiptomból hozták. A falakat borító díszítményeket Lóniából hozták. A felhasznált elefántcsontot Etiópiából és Indiából hozták. A felhasznált kőoszlopokat Elámból hozták.”

*Dareiosz a szúzai palota
építéséről*

Kutató szorgalmi feladat:
A feladat lényege, hogy
**hogyan/honnan szerzik
meg az információt!**

**Hol találhatóak a
forrásban megjelölt
helyek?**

**Milyen
következtetések
vonhatóak le a
Perzsa Birodalom
működésére nézve?**

Mi lehetett
Lüdia
jelentősége?

Mit
jelölhetnek?

Xerxész és Dareiosz
(Kr.e. 5. sz. eleje)
idején a hellén világ
felé terjeszkedést

Perzsák vertek először aranypénzt, ezt
dareikosznak hívták.
Vajon honnan ez az elnevezés?

» Vert érme, Kr. e. 7. század

Az első pénz-
érméket a
kis-ázsiai
Lüdiában
verték
electrum-
ból, amely
egy termé-
szetes arany-
ezüst ötvözet.

➊ Lüdia uralkodója volt a Kr. e. 6.
században Kroiszosz, akinek
neve a mai „Krózus” formájá-
ban maradt fenn. Nézzen
utána, minek a szimbóluma
ez a név! Vajon miért? «

Pénztörténeti kitekintés

» Kínai pénz, Kr. e. 7. század

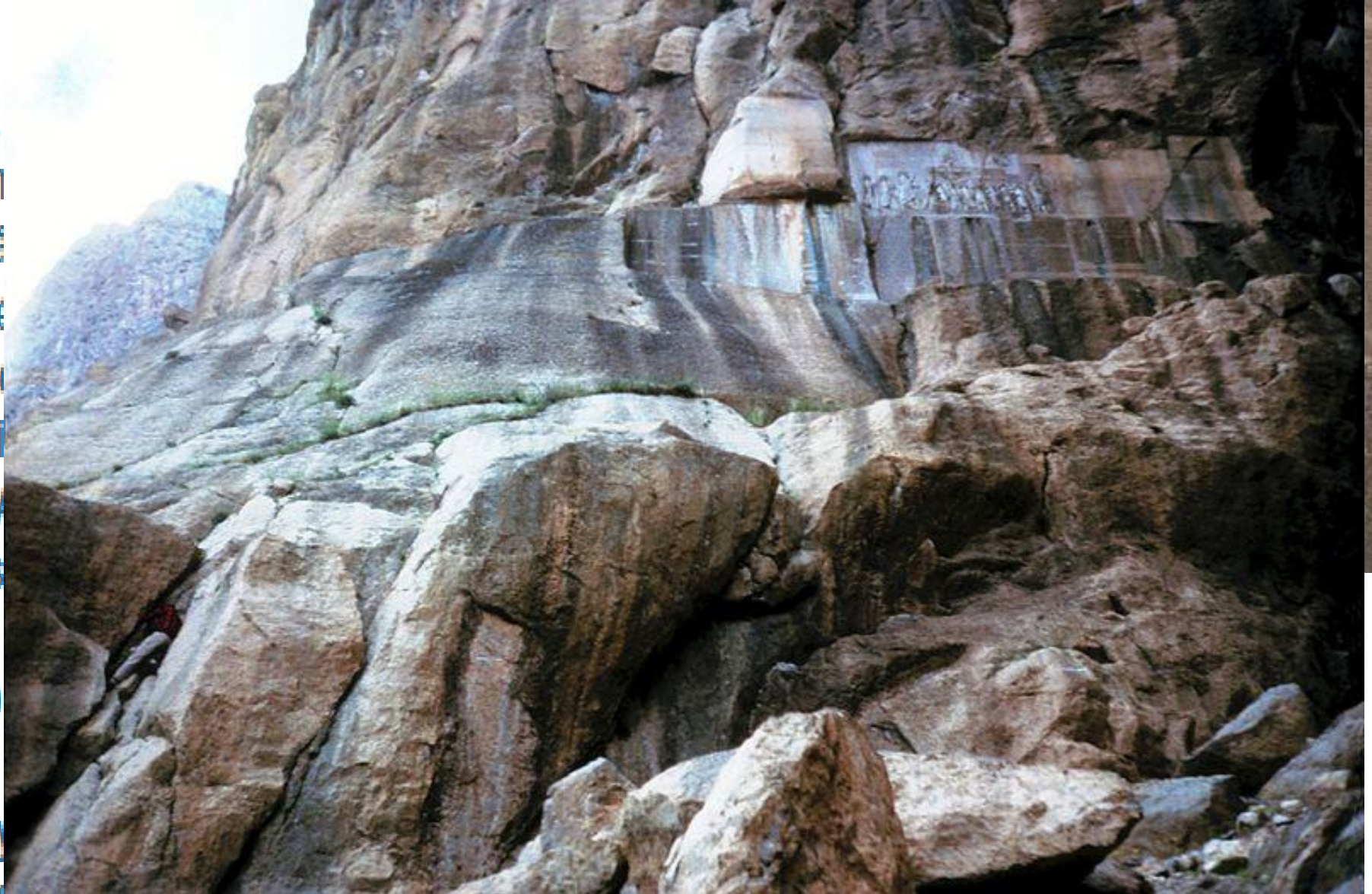
A kínaiak a kis-ázsiai lüdkökkel egy időben (Kr. e. 7. század) találták fel a pénzt. Az „érmének” nemcsak a formája szokatlan, hanem a technikája is: nem verték, mint a korabeli Kis-Ázsiában (s annak nyomán Európában és a Közel-Keleten), hanem öntötték.

❓ Mit gondol, mire szolgálhattott a karika a pénzen? ««

Visszatérve a
perzsákhoz...

A
m
ré
ze
Fo
kl
„A
is
–
D
a
ny
és elani nyelven.

„HALHATATLANOK”

Mázastégla dombormű Szúszában, amely a perzsa elit alakulatot, a „halhatatlanokat” ábrázolta. A perzsák 7 várost nyilvánítottak birodalmuk fővárosának, köztük az egyik az ősi Szúsza volt.

RÁADÁS

Mi a közös?

<https://24.hu/tudomany/2021/09/19/agyaghadzsereg-kina-okor/>

Csin Si Huang-ti

Mi döntötte le?

<https://mult-kor.hu/lednttte-a-vihar-csin-si-huang-ti-monumentalis-szobrat-20180410?fbrkMR=desktop>

» Kereskedelmi kapcsolatok a Távol-Kelettel

